

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

קרעים שאין מתאחים

(כ"ו א') **תנו רבנן** (שמחות פ"ט): ואלו קרעין שאין מתאחין (לעולם): הקורע על אביו ועל אמו, ועל רבו שלימדו תורה, ועל נשיא ועל אב בית דין, ועל שמועות הרעות (ששמעו רוב ציבור שנהרגו), ועל ברכת השם, ועל ספר תורה שנשרף, ועל ערי יהודה, ועל המקדש, ועל ירושלים. וקורע על מקדש ומוסיף (על הקרע) על (חורבות) ירושלים.

(ומקשה) ומי קרעין אשמועות הרעות?! והא אמרו ליה לשמואל קטל שבור מלכא תריסר אלפי יהודאי (12,000 יהודים) במזיגת קסרי, ולא קרע!

(ומתרץ) לא אמרו אלא ברוב צבור וכמעשה שהיה (בשאל ויהונתן).

על ברכת השם מנלן? דכתיב¹ "וַיָּבֹא אֱלֹקִים בְּן חֻלְקָהּ אֲשֶׁר עַל הַבֵּית וַשֶּׁבֶנָּא הַסֵּפֶר וַיּוֹאֲחַ בֶּן אֶסָף הַמְזֻכָּר אֶל חֻלְקָהּ קְרוּעֵי בְגָדִים".

תנו רבנן: אחד השומע, ואחד השומע מפי השומע, חייב לקרוע. והעדים אינן חייבין לקרוע שכבר קרעו בשעה ששמעו.

אמר רבי חלבו אמר רב הונא: הרואה ספר תורה שנקרע חייב לקרוע שתי קריעות, אחד על הגויל ואחד על הכתב.

רבי אבא ורב הונא בר חייא הוו יתבי. קם רבי אבא בעא לאפנויי (להתפנות). שקליה לטוטפתיה (תפיליו) אחתיה אבי סדיא (כר). אתאי בת נעמיתא (בת יענה) בעא למיבלעיה. אמר: השתא איחייבין לי שתי קריעות. אמר ליה: מנא לך הא? והא בדידי הוה עובדא, ואתאי לקמיה דרב מתנה ולא הוה בידיה, אתאי לקמיה דרב יהודה, ואמר לי: הכי אמר שמואל: לא אמרו אלא בזרוע, וכמעשה שהיה².

אמר רבי אלעזר: הרואה ערי יהודה בחורבנן, אומר: "ערי קדשך היו מדבר"³ וקורע. ירושלים בחורבנה, אומר: "ציון מדבר היתה ירושלים שממה" וקורע. בית המקדש בחורבנו, אומר: "בית קדשנו ותפארתנו אשר הללוך אבותינו היתה לשרפת אש וכל מחמדינו היתה לחרבה"⁴ וקורע.

(שנינו בברייתא): קורע על מקדש ומוסיף (באותו קרע) על ירושלים. **ורמינהו**: אחד השומע ואחד הרואה, כיון שהגיע לצופים קורע. וקורע על מקדש בפני עצמו, ועל ירושלים (קרע) בפני עצמה (דמקדש לא סגי בתוספת קרע)!

(ומתרץ) לא קשיא, הא דפגע במקדש ברישא (קורע על המקדש ומוסיף על ירושלים), הא דפגע בירושלים ברישא (קורע על ירושלים בפני עצמה, ועל מקדש בפני עצמו).

¹. מלכים-ב, יח, לז.

². רואה ששורפין אותו, ואינו יכול להציל, כמעשה דיהויקים. אבל פתאום, כי האי גוונא, לא. רש"י.

³. ישעיהו סד, ט.

⁴. ישעיהו סד, ג.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

שיטות הראשונים

ואלו קרעין שאין מתאחין: כתב הרמב"ם, כל אלו הקרעים קורע עד שמגלה את לבו.⁵ ודעת ראב"ד, רמב"ן, ורא"ש דסגי להו בטפח.⁶ והשו"ע במקום אחד סתם **כרמב"ם**. ובשם יש אומרים **כרמב"ן**. ובמקום אחר סתם **כרמב"ם**.⁷

לא אמרו אלא ברוב ציבור: הרמב"ם כתב "שנהרג רוב ציבור". והרמב"ן פירש, "שהיו רוב ישראל שם ונפלו בחרב אויביהם, ואף על פי שלא מתו אלא מיעוט".⁸ וריטב"א כתב, **שיש אומרים** דכל שהוא רוב שבט אחד, קרי רוב ציבור.⁹ והשו"ע פסק **כרמב"ן**.¹⁰

ואחד השומע מפי השומע: רמב"ן ונימוקי יוסף פירשו, שכל השומע סתם מפי עדים: איש פלוני קילל בשם המיוחד, או בכינוי הראוי לקרוע, קורע.¹¹ הר"ן פירש, דווקא שאמר העד בפירוש פלוני בירך את השם, ומזכיר שם בן ד' אותיות. אבל בסיפור בעלמא, לא. והשו"ע פסק **כרמב"ן**.¹²

השומע ברכת ה' מפי גוי: כתבו תוספות דפלוגתא היא בירושלמי, אית דאמרי רבשקה ישראל מומר הוה, אבל דנכרי, לא. ואית דאמרי נכרי הוה. ובפרק ד' מיתות (סנהדרין ס' א') נמי פליגי בה בש"ס שלנו. ולהלכה, דעת רמב"ן, שאם שמע שם המפורש, אפילו מגוי, חייב קריעה. ורק כששמע כינוי, פטור. ודעת הרמב"ם שהשומע מפי גוי פטור לעולם מקריעה. וכן פסק השו"ע.¹³ וכתב הרמ"א, דבזמן הזה, מומר דינו כגוי, ופטור מקריעה.¹⁴

האם חייב קריעה על כינוי: פלוגתא בסנהדרין (ס' א'), לשמואל שאין קורעין אלא על שם המיוחד, ולרבי חייא אף

⁵ וטעמו מדתניא: אלו קרעים שאינם מתאחים, הקורע על אביו ועל אמו ועל רבו שלמדו תורה ועל נשיא ועל אב בית דין. ומשמע ליה, דכשם שהם שוים לענין איחוי, כך הם שוים בשיעור הקריעה. ב"י (יו"ד רמב"ה).

⁶ מדגרסינן בפרק ואלו מגלחין (כ"ב ב') אמר ר' חייא בר אבא אמר ר' יוחנן: על כל המתים כולם, מבפנים. על אביו ועל אמו, קורע מבחוץ. אמר רב חסדא: וכן לנשיא. מתיב: לא הושוו (רבו ואב בית דין ונשיא וכל הנך דתני במתניתא) לאביו ולאמו אלא לאיחוי בלבד. מאי לאו אפילו לנשיא? לא, לבר מנשיא. ועוד שגילוי הלב דבר מיוחד הוא באביו ובאמו, רמז שבטלה ממנו מצות כיבוד כדאיתא בירושלמי (תענית פ"ג ה"ח), והרי אמרו בגמרא בקריעה טפח מאי קרא? דכתיב (ש"ב א יא): "וַיִּחַזֵּק דָּוִד בְּבִגְדָיו וַיִּקְרָעֵם", ואין אחיזה פחותה מטפח, והא דוד קורע על נשיא ואב בית דין ושמועות הרעות, וסגי ליה בטפח. רמב"ן.

⁷ יו"ד שמח; יו"ד רמב"ה (הביא שתי הדעות). או"ח תקס"ד, (סתם כרמב"ם). מקורות: רמב"ם (הל' אבל ט, ג). ראב"ד (השגות הל' תעניות ה, יז). רמב"ן (תורת האדם, עניין הקריעה, עמ' נט). רא"ש (ס' מג).

⁸ לכאורה פליג רמב"ן על הרמב"ם, וכן כתב הלחם משנה (הל' אבל ט, ו). אמנם בב"י לא הביאו, וצ"ב.

⁹ כדאמרין בהריות (ה' ב') לענין העלם דבר של ציבור. ואפילו מאן דפליג התם, מודה הכא דרוב שבט אחד רוב ציבור מקרי, והתם ודאי נהרגו ביד אויביהם כדי רוב שבט אחד.

¹⁰ יו"ד שמ, לו. מקורות: רמב"ם (הל' אבל פ"ט, והלכה ב, והלכה ו). רמב"ן (תורת האדם, עניין הקריעה, עמ' סז).

¹¹ כגון ששמע מאחד שאמר: אני שמעתי את איש פלוני שקלל את השם בפירוש. ולא סיפר הדברים ממש כמו שהיה, שאם סיפר הדברים ממש, פשיטא שחייב לקרוע. נימוקי יוסף.

¹² יו"ד שמ, לז. בשו"ע אין הדברים מפורשים ממש, אבל בב"י הביא בפשטות דברי הרמב"ן, שלמד כן מדברי הירושלמי. וכן ב'דרכי משה' (אות טז) הביא דברי הנימוקי יוסף ללא חולק. וכן כתב הש"ך (ס"ק נה) בפשיטות. ור' 'פתחי תשובה' (ס"ק יח). מקורות: רמב"ן (שער המיחוש, עניין הקריעה, עמ' סז). נימוקי יוסף (טו ב ברי"ף, ד"ה שומע). ר"ן (חי' מו"ק כ"ו א', ד"ה ת"ר אחד השומע; חי' סנהדרין נ"ו א', ד"ה אמור מה ששמעת).

¹³ יו"ד שמ, לז. והש"ך (ס"ק נג) הביא דעת הרמב"ן וטור, דבשם המיוחד חייב לקרוע אפילו מגוי, ופירשו, שם המיוחד בין בכתבתו בין בקריאתו. מקורות: רמב"ם (הל' עבודה זרה ב, י). רמב"ן (שער המיחוש, עניין הקריעה, עמ' סח). תוספות (ד"ה ברכת השם).

¹⁴ והש"ך (ס"ק נד) כתב, והב"ח חלק על זה, לפי מה שפירש הוא דברי הרמב"ם והסמ"ג דאפילו בישראל מומר חייב לקרוע. ואין דבריו מוכרחים, עיי"ש.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

כששמע רק כינוי. וכן פסקו רמב"ם ורמב"ן, וכן פסק השו"ע. וכתב הרמ"א, אפילו אמרו בלשון לעז, הוי ככינוי.¹⁵

הרואה ספר תורה שנקרע: במימרת רב הונא, בגירסה שלפנינו, נקרע. וגירסת רי"ף, רא"ש, ורמב"ן, שנשרף. וכן כתב הרמב"ם. וכתב הרא"ש, שהוא הדין על פרשה אחת מנביאים וכתובים, וכן על תפילין, חייב לקרוע. וכן פסק השו"ע.¹⁶

ספר תורה שנשרף באונס: אמרין, לא אמרו אלא בזרוע וכמעשה שהיה. רש"י ביאר 'רואה ששורפין אותו, ואינו יכול להציל'. ור"ן ונימוקי יוסף פירשו, דווקא כששורף ביד רמה, להכעיס לבורא ברוך הוא, וכמעשה שהיה שנתכוין יהויקים לבזות המגילה להכעיס. אבל אם נפלה דליקה בס"ת ובתפילין באונס, או חטפן עוף, אינו חייב לקרוע כלל.¹⁷

הרואה ערי יהודה בחורבן: כתבו רמב"ן ורא"ש, דעל ערי יהודה אינו קורע אלא על הראשונה שראה. ועל כל האחרות שהוא רואה, אינו קורע יותר.¹⁸ וכן פסק השו"ע.¹⁹

שולחן ערוך

(יו"ד, הלכות קריעה, סימן שמ)

- א. מי שמת לו מת, והוא מהמתים שראוי להתאבל עליהם, חייב לקרע עליו...
- ח. על רבו שרבו חכמתו ממנו; אם מקרא, מקרא; ואם משנה, משנה; אם גמרא, גמרא; קורע כל בגדיו עד שמגלה לבו. ויש אומרים שאינו קורע אלא טפח, ואינו מאחה לעולם. ואפלו משמועה רחוקה, קורע עליו לעולם...
- לו. קורעין על שמועות רעות, כגון שנקבצו רב הצבור למלחמה ושמעו שנגפנו לפני אויביהם, אפלו לא נהרגו אלא המעוט מהם. (והוא הדין אם הלכו בשב"י) (נ"י פא"מ).
- לז. השומע ברפת השם, ואפלו ברפת הכנוי (רמב"ם פ"ב מהלכות עבודת כוכבים ד"י) (אפלו אמרו בלשון לעז הוי ככנוי) (נ"י פרק ארבע מיתות), חייב לקרע, והוא שישמענה מישראל. (ויש אומרים דבזמן הזה מומר דינו כגוי) (ג"ז שם). ואפלו השומע מהעדים היאך ברח פלוני, חייב לקרע. והעדים אינם צריכים לקרע פעם אחרת. הרואה ספר תורה שנשרף, או תפילין, או אפלו מגלה אחת מהנביאים או מהכתובים, קורע שתי קריעות. ודוקא ששורפין אותה בזרוע, וכמעשה שהיה. לכן הרואה ערי יהודה בחורבן, או ירושלים או בית המקדש, חייב לקרע. (ועין בא"ח סי' תקס"א).
- (או"ח, הלכות תשעה באב ושאר תעניות, סימן תקסא)
- א. הרואה ערי יהודה בחורבן אומר: ערי קדשך היו מדבר, וקורע. (ואינו חייב לקרע אלא כשמגיע סמוך להם כמן הצופים

¹⁵ יו"ד שמ, לז. וכתב ב'פתחי תשובה' (ס"ק טז), אפילו כינויים הנמחקים, כגון חנון ורחום, חייב לקרוע. מקורות: רמב"ם (הל' עבודה זרה ב, י). רמב"ן (תוה"א, שער המיחוש, עניין הקריעה, עמ' סח).

¹⁶ יו"ד שמ, לז. וכן ר' דק"ס כגירסת הרי"ף ורא"ש. אמנם לדינא, ר' ש"ך (ס"ק נו) שכתב, והוא הדין נקרע ונחתך ונמחק בזרוע, בין מישראל בין מגויים, דהכל תלוי כשרואה החילול השם בזרוע, ב"ח. ולגבי שריפת תלמוד ומדרש, ר' פתחי תשובה (ס"ק כא). מקורות: רי"ף (טו ב בדפיו). רא"ש (סי' סד). רמב"ם (הל' אבל ט, ט). רמב"ן (ענין הקריעה, עמ' סח).

¹⁷ ולהלכה, כתבו אחרונים רבים, כדעת הר"ן ונימוקי, שפטורים מקריעה, כשאירע באונס (אמנם כתבו שהמנהג להתענות). וכן הכריע בשו"ת 'ביע אומר' (ח"ד, יו"ד, סי' כד), עיי"ש. מקורות: ר"ן (חי' ד"ה לא אמר). נמוקי"י (טו ב ברי"ף, ד"ה שנשרף).

¹⁸ ובזה תירצו, מה צריך לומר ירושלים בחורבנה קורע, והלא ירושלים בכלל (ערי יהודה) היתה. דיש לומר שאם קרע על ערי יהודה חוזר וקורע על ירושלים, משא"כ בשאר ערי יהודה.

¹⁹ או"ח תקסא, ג. וכתב ב"י (תקסא, א), דדוקא על ערי יהודה קורע, ולא על ערי ישראל. והביאו המשנ"ב (ס"ק א). עוד כתב ב"י, דהאי 'ערי יהודה בחורבן' דקאמר, דהיינו שהן חרבות ואין בהן ישוב כלל. אבל אם יש בהן ישוב אף על פי שהן בידי גויים, היה נראה לכאורה דאין צריך לקרוע. ואפשר דכל שהן בידי גויים, אף על פי שיש בהן ישוב בחורבן מיקרי, וכן עיקר. והביאו המשנ"ב (ס"ק ב). מקורות: רמב"ן (תורת האדם, שער הסוף, עניין הקריעה, ד"ה ערי יהודה). רא"ש (בתוספותיו, כ"ו א, ד"ה הרואה ערי).

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

לירושלים (בית יוסף).

- ב. הרואה את ירושלים בחרבנה, אומר: ציון היתה מדבר שממה וקורע; וכשרואה בית המקדש, אומר: בית קדשנו ותפארתנו אשר הללנו אבותינו היה לשרפת אש וכל מחמדנו היה לחרבה, וקורע. ומהיכן חייב לקרע, מן הצופים; ואחר כך כשיראה המקדש קורע קרע אחר, וכל קריעה טפח; ואם בא דרך המדבר, שאז רואה המקדש תחלה, קורע על המקדש, טפח, ואחר כך כשיראה ירושלים מוסיף על קרע ראשון כל שהוא.
- ג. אם קרע על אחת מערי יהודה, אינו חוזר וקורע כשיראה שאר ערי יהודה; חוץ מירושלים, שחוזר וקורע עליה קרע אחר בפני עצמו; ואם קרע על ירושלים תחלה, אינו צריך לקרע על שאר ערי יהודה.
- ד. כל הקרעים האלו בידו ומעמד, וקורע כל כסותו שעליו עד שיגלה את לבו, ואינו מאחה קרעים אלו לעולם; אבל רשאי לשללו, למלל, ללקטן ולתפרן כמין סלמות.

באיזה אופן מותר לחבר הקרעים

(כ"ו א') **תנו רבנן:** וכולן רשאין לשוללן (תפירה רחבה), ולמוללן,²⁰ וללוקטן,²¹ ולעשותן כמין סולמות.²² אבל לא לאחותן (תפירה יפה).

אמר רב חסדא: ובאיחוי אלכסנדר²³ (דהוה שלם).

(כ"ו ב') **תנו רבנן:** הקורע (בגד שקרעוהו כבר, ותפרוהו) מתוך השלל, מתוך המלל, מתוך הלקט, מתוך הסולמות, לא יצא. מתוך האיחוי (מתוך קרע שאיחו אותו), יצא.

אמר רב חסדא: ובאיחוי אלכסנדר (שהוא כשלם).

תנו רבנן: (קרע שאסור לאחותו) רשאי להופכו למטה, ולאחותו. רבי שמעון בן אלעזר אוסר לאחותו.

(המשך הברייתא): וכשם שהמוכר אסור לאחותו, כך הלוקח אסור לאחותו. ולפיכך מוכר צריך להודיעו ללוקח (שהקרע שבבגד שמכר לו, הוא כזה שאסור לאחותו).

גרסין לעיל בפרקין (כ"ב ב').

(תניא): על כל המתים כולן, שולל לאחר שבעה, ומאחה לאחר שלושים. על אביו ועל אמו שולל לאחר שלושים, ואינו מאחה לעולם. והאשה שוללתו לאלתר מפני כבודה.

שיטות הראשונים

חיבור ראש הקריעה, ודין חיבור במחט: כתב מהר"י ווייל, שחיבור ראש הקריעה על אביו ואמו, פשיטא דאסור.²⁴

²⁰ אוחז שני ראשי הקרע בין אצבעותיו, וכורכן יחד כעין כריכת ספרים, ותוחב במחט שתי תפירות. רש"י.

²¹ אוגד בידו כל הקרע ראשו עם סופו, ותוחב במחט שתיים ושלוש פעמים. רש"י.

²² כמעשה סולם, שתופר שתי תפירות ומפסיק, וחוזר ותופר למטה, שמניח בין תפירה לתפירה הפסק מעט.

²³ בירושלמי: איזהו איחוי? כל שאין מקומו ניכר. ובמסכת שמחות (פ"ט) מפרש: כל שאיחוהו כל צורכו. תוספות (ד"ה ובאיחוי).

²⁴ דהא אמרינן פרק אלו מגלחין (כ"ב ב'): רצה מבדיל קמי שפה, רצה אינו מבדיל, על אביו ואמו מבדיל, רבי יודא אומר: כל קרע שאינו מבדיל קמי שפה, אינו אלא קרע של תפלות כו'. וכיון דלא הוי קריעה על אב ואם א"כ הבדיל, אם חיבר ראש הקריעה

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

ובשאר המתים תלוי במנהג.²⁵ וכתב שמהרי"ל כשהיה אבל על אמו, לא היה מחבר בתפירה אפילו ראש הקריעה כל י"ב חודש, רק במחט בעלמא היה תחוב בראש הקריעה כדי שלא יפלו בגדיו מעליו. והרמ"א פסק כמהרי"י ווייל.²⁶

וכולן רשאים לשולל: כתבו רמב"ם ונמוקי יוסף, שכל הקרעים (שאינם משום אבילות) שאמרו בהם שאין מתאחים, מותר לשוללן למחר. וכן פסק השו"ע.²⁷

האם רגל מבטל דין קריעה: דעת ראב"ה, מהר"ם מרוטנבורג, ונימוקי יוסף, דאע"ג דבטלה ממנו האבלות ברגל (כגון שנהג שבעה ופגע בו הרגל דמבטל ממנו גזירת שלושים), אפילו הכי איחוי הקריעה אסור.²⁸ וכן הדין לענין שאילת שלום.²⁹ דקריעה ושאילת שלום אינן בכלל אבילות, אלא יש להן דין אחר. ודעת רמב"ן דמותר לאחות ולשולל. והרמ"א פסק כראב"ה.³⁰

מהו איחוי אלכסנדרי: דעת רמב"ן דווקא כששווה מלמעלה ומלמטה כעין אריגה. ודעת ראב"ד ורא"ש, שגם תפירה ששווה רק מלמעלה ובולטת מלמטה, בכלל איחוי אלכסנדרי. וכן פסק השו"ע.³¹

מוכר שלא הודיע ללוקח: כתב ריטב"א, והיה נראה, דכל שלא הודיעו המוכר, שיהא הלוקח מותר לאחותו.³² אבל במסכת אבל תניא: והלוקח אסור לאחותו, עד שיוודע לו שהוא מן הקרעים שמתאחין. או שנאמר דמיירי דווקא בלוקח מגוי או עם הארץ. ובשם הרמב"ן כתב, שאף בלוקח מתלמיד חכם אסור אף בסתם לאחותו.³³ וסיים, וכבר הורה זקן.

אז לא נראה כקריעה. ועל אב ואם אסור אפילו לשלול תוך שלושים, וצריך להניח הקריעה כמו שהיא כל שלושים.
²⁵ שבשאר מתים אע"ג דאם רצה שלא להבדיל שפה אינו מבדיל, מכל מקום נוהגין להבדיל. וכיון דנהיגי בהכי, חיבור ראש הקריעה תלוי במנהג, דמקומות מקומות יש: במקצת מקומות נהגו שלא לשלול אפילו על שאר מתים עד לאחר שלשים יום, באותן מקומות אסור לחבר אפילו ראש הקריעה כל ל'.

²⁶ יו"ד שמ, טו. מקורות: מהרי"י ווייל (שו"ת סי' ו').

²⁷ יו"ד שמ, לט. וכתב הגר"א (ס"ק נב, ד"ה למחרתו): דאין ענין לזה ז' ול', כיון שאינן באבילות. מקורות: רמב"ם (הל' אבל, ט"ב). נמוקי יוסף (טו ב ברי"ף, ד"ה וכולן).

²⁸ אלא הרגל עולה למנין שבעה הרי ארבעה עשר, ואחר כך משלים עליו ששה עשר יום, ומאחה על שאר קרובים אי נמי שולל על אביו ואמו.

²⁹ דאחרים אין שואלין בשלומם עד דמשלים שלשים יום אחר הרגל.

³⁰ יו"ד שמ, טו. והש"ך (ס"ק כה) והגר"א (ס"ק לה) חלקו על השו"ע, ופסקו כרמב"ן שכשם שרגל מבטל אבילות ז' ול', כן הוא מבטל גזירת הקריעה. וביאר הש"ך דמה דאמרין בש"ס אבילות לחוד וקריעה לחוד (ומשם הוכיח ראב"ה שרק אבילות בטלה ברגל), היינו לומר דלית ביה האי כללא דהלכה כדברי המיקל באב"ל; אב"ל לענין כל שאר מילי, אין חילוק וכמש"כ הרמב"ן. וכן הוכיח על פי מה שכתבו הפוסקים סתמא שהרגל מבטל גזרת ז' ול', משמע דכל הגזרה ששייך בז' ול' מבטל מכל דבר. מקורות: ראב"ה (הו"ד בהגמ"י). מהר"ם מרוטנבורג (הל' שמחות, סי' פד).

³¹ יו"ד שמ, כ. והב"ח כתב, שכדעת הרמב"ן סוברים ראב"ה וריב"א הלוי והערוך. וכן מפרשים רוב גאונים, דאיחוי אלכסנדרי הוי כעין אריגה, ועל כן המחמיר כמותם תבוא עליו ברכה, עיי"ש. וכן משמע מביאור הגר"א (ס"ק מג) שהכריע כרמב"ן (וכן כתב ב'פסקי הגר"א'). מקורות: ראב"ד (הו"ד ברא"ש וריטב"א). רא"ש (סי' סה). רמב"ן (שער הקריעה, עמ' נט; הו"ד ברא"ש).

³² כמו שמצינו בגמרא חולין (פ"ג א'), שם שנינו במשנה: בארבעה פרקים בשנה, המוכר בהמה לחבירו צריך להודיעו: אמה מכרתי לשחוט, בתה מכרתי לשחוט, ותנא בברייתא: אם לא הודיעו, הולך ושוחט ואינו נמנע.

³³ דרגליים לדבר שאילו היה מן הקרעין המתאחין, היה המוכר מאחה אותו, כיון שהקדע פוחתו מדמיו. ואעפ"כ הוצרך להודיעו, שמא יטעה לוקח בדעתו בשעת המכח, ויהא בו משום אונאה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

וכן פסק השו"ע.³⁴

שולחן ערוך

(יו"ד, הלכות קריעה, סימן שמ)

טו. על כל המתים, שולל (פי' תופר תפירה בלתי שונה) לאחר ז', ומאחה לאחר שלשים יום. (ואין חלוק אם פגע בהם הרגל או לא) (הגמ"י בשם ראב"ה). על אביו ואמו, שולל לאחר ל' יום, ואינו מאחה לעולם. והאשה שוללת לאתה, מפני כבודה. **הגה:** וכל זמן שאסור לשלל, אפלו לחבר ראש הקריעה על ידי מחט, אסור. ויש מקומות שנהגו להחמיר אפלו על שאר מתים, שלא לשלל תוך ל', ואז אפלו ראש הקריעה אסור לחבר על ידי מחט (מהרי"ו סימן ו').

יט. כשם שאסור לאחות קרע שאינו מתאחה, כך אסור להפך צד עליון של בגד למטה, ולאחותו; ואפלו הלוקח אותו, אסור לאחותו. לפיכך אם בא למכרו, צריך להודיעו. ואם מכרו לו סתם, ולא הודיעו, אסור לאחותו עד שידע שאינו מהקרעים שאינם מתאחים. ואסור למכרו לגוי.

כ. הקורע מתוך המלל, ומתוך השלל, ומתוך הלכות, לא יצא. אבל מתוך אחוי אלכסנדרי, דהינו תפירה שהיא שונה למעלה ובולטת מלמטה, יצא.

לט. כל אלו הקרעים רשאי למלל, לשלל, ללקט, לעשותן כמין סלמות, למחרתו; אבל אין מתאחין לעולם.

שיעור קריעה, ותוספת קריעה

(כ"ו ב') **תנו רבנן:** (1) תחילת קריעה טפח,³⁵ ותוספת (כגון שמת לו מת אחר, וצריך לקרוע) שלוש אצבעות, דברי רבי מאיר. (2) רבי יהודה אומר: תחילת קריעה שלוש אצבעות,³⁶ ותוספת כל שהו.

אמר עולא: הלכה כרבי מאיר בקריעה, והלכה כרבי יהודה בתוספת.

תניא נמי הכי: רבי יוסי אומר: תחילת קריעה טפח, ותוספת כל שהו.

תנו רבנן: אמרו לו מת אביו וקרע, מת בנו והוסיף, תחתון (שקרע על בנו) מתאחה (לאחר שלשים), עליון (שקרע על אביו) אינו מתאחה.³⁷ מת בנו וקרע, מת אביו והוסיף, עליון (על בנו) מתאחה, תחתון אינו מתאחה.

(המשך הברייתא:) מת אביו, מתה אמו, מת אחיו, מתה אחותו - קורע קרע אחד לכולן. רבי יהודה בן בתירה אומר: על כולן קרע אחד. על אביו ואמו קרע אחד. לפי שאין מוסיפין על קרע אביו ואמו.

מאי טעמא? אמר רב נחמן בר יצחק: לפי שאין בתוספת.³⁸

³⁴ יו"ד שמ"ט. מקורות: ריטב"א (כ"ו ב', ד"ה לפיכך).

³⁵ כמו שראינו לעיל, כ"ב ב', על כל המתים כולן, קורע טפח. מאי קרא? "וַיִּחַזַק דָּוִד בְּבָגְדוֹ וַיִּקְרַעם", ואין אחיזה פחות מטפח.

³⁶ ולית ליה אין אחיזה פחות מטפח. רש"י. וריטב"א כתב: ולא דריש 'ויוחזק'. אי נמי דסבירא ליה דחזקה היינו ג' אצבעות, שבהן עיקר תפיסת האדם כשקורע. ואין טעם ברור לדברי רבי מאיר, מפני מה התוספת ג' אצבעות.

³⁷ פירוש, וקמ"ל דלא גזרינן בתחתון אטו עליון. ריטב"א.

³⁸ קרע על אביו, אינו יכול להוסיף קרע עליו. ואם קרע על בנו ומת אביו, אינו עושה קריעת אביו תוספת. רש"י.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

אמר שמואל: הלכה כרבי יהודה בן בתירה (שעל אביו ואמו חייב קרע נפרד).

(ומקשה) ומי אמר שמואל הכי?! והאמר שמואל: הלכה כדברי המיקל באבל!

(ומתרץ) אבילות לחוד קריעה לחוד.³⁹

(תניא:) עד היכן קורע (תוספת קריעה על קרע קיים)? עד טיבורו. ויש אומרים: עד לבו. אע"פ שאין ראיה לדבר, זכר לדבר, שנאמר⁴⁰ "וְקָרְעוּ לְבָבְכֶם וְאֵל בְּגְדֵיכֶם".

(המשך הברייתא לדעת תנא קמא:) הגיע לטיבורו (ומת לו מת אחר), מרחיק שלוש אצבעות (בצד אותו קרע) וקורע. נתמלא (הבגד קרעים) מלפניו, מחזירו לאחוריו (וחוזר וקורע לפניו). נתמלא מלמעלה, הופכו מלמטה.

(המשך הברייתא:) והקורע מלמטה ומן הצדדין, לא יצא. אלא שכהן גדול (שנאסר בקריעה⁴¹) פורם מלמטה.

פליגו בה רב מתנה ומר עוקבא, ותרוייהו משמיה דאבוה דשמואל ולוי:

חד אמר: כל שבעה (אם מת לו מת נוסף), קורע (קריעה אחרת). ומבאר בגמרא, משום דלא ניתן לשוללו⁴²). לאחר שבעה, מוסיף (על קרע ראשון).

וחד אמר: כל שלושים קורע, לאחר שלושים מוסיף.

שיטות הראשונים

על אביו ועל אמו קרע אחד: כתב ריטב"א שיש מפרשים או אביו או אמו. אבל אביו ואמו ממש, צריך כל אחד קרע שלו.⁴³ ודעת הריטב"א דדברים כפשוטו,⁴⁴ דאביו ואמו כי הדדי נינהו ומין אחד הם, כשם שכל שאר קרובים מין אחד.⁴⁵

³⁹ ביאר נמוקי יוסף (טז ב ברי"ף, ד"ה אבלות), שאין הקריעה בכלל מה שאמרו הלכה כדברי המיקל באבל, שהקריעה קודם שתחול האבילות היא, והנה יש קריעה במועד ואין אבלות במועד. ובתוספות הרא"ש (ד"ה אבלות) ביאר מפני שהקריעה מפורשת בתורה, דכתיב "ובגדיכם לא תפרומו", "ובגדיו לא יפרומו".

⁴⁰ יואל ב"ג.

⁴¹ כמש"כ: "וְהִכְהֵן הַגָּדוֹל מֵאֲחִיו אֲשֶׁר יוּצֵק עַל רֹאשׁוֹ שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וּמָלֵא אֶת יָדוֹ לְלַבֵּשׁ אֶת הַבְּגָדִים אֶת רֹאשׁוֹ לֹא יִפְרָע וּבְגָדָיו לֹא יִפְרֹם" (ויקרא כא, י).

⁴² לקרע הראשון, כי מוסיף על קרע ראשון קא חשיב, דהוי כאילו מרחיב קרע ראשון, ולא יצא. רש"י.

⁴³ ומת אביו ומתה אמו דקתני רישא, או מתה אמו קתני. מפני שמצאו באבל (פ"ט): מי שמתו אביו ואמו בבת אחת, הרי זה קורע קרע אחד לשניהם. רבי יהודה בן תימא אומר: קורע לזה בעצמו, ולזה בעצמו. ואומרים דרבי יהודה בן תימא היינו רבי יהודה בן בתירה שנפסקה הלכה כמותו בגמרא.

⁴⁴ כי היש מפרשים' משבשין לשון הברייתא דקתני על אביו ועל אמו קרע אחד. ועוד, דאי מאי דקתני רישא ומתה אמו או מתה אמו הוא דקתני, הכי נמי מת אחיו ומתה אחותו או מתה אחותו קתני, ואין כאן אלא שמועת שני מתים אחיו או אחותו עם אביו או אמו, והיכי קתני קרע אחד לכולן, הא ודאי לישנא דכולן על כל הנזכרים משמע.

⁴⁵ וברייתא דאבל משבשתא, ואביו ואחיו הוה ליה למיתני. אי נמי רבי יהודה בן תימא לחוד ורבי יהודה בן בתירה לחוד. ורבי יהודה בן בתירה כת"ק דהתם סבירא ליה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

וכן פסק השו"ע.⁴⁶

על כולן קרע אחד. על אביו ואמו קרע אחד: בברייתא שלושה מקרים: א. מת אביו ואח"כ בנו. ב. מת בנו ואח"כ אביו. ג. מתו אביו, אמו, אחיו, ואחותו, יחד. דעת רש"י שלרבי יהודה בן בתירא, לעולם קורע על אביו ואמו בנפרד.⁴⁷ דעת ראב"ד, דלא פליג רבי יהודה בן בתירא אלא בקורע בבת אחת.⁴⁸ ודעת הרמב"ם שמת אביו וקרע עליו, יכול להוסיף על מות בנו. ורק שקרע על בנו והוסיף על אביו, או קרע יחד, צריך קריעה נפרדת. וכן פסק השו"ע.⁴⁹

עד היכן קורע תוספת קריעה: עד טיבורו. ויש אומרים עד לבו. רי"ף, רמב"ם, רא"ש, וריטב"א פסקו הלכה כתנא קמא. ורי"ף גיאת פסק כיש אומרים. והשו"ע פסק כרי"ף.⁵⁰

מת לו מת נוסף, האם צריך קרע חדש או יכול להוסיף: פסקו רי"ף, רמב"ם, ורא"ש כמאן דאמר כל ז' חייב לקרוע קרע חדש,⁵¹ לאחר ז', מוסיף כל שהוא (על הישן). וכן פסק השו"ע.⁵²

הקורע מלמטה ומן הצדדין, לא יצא: פירש רי"ף גיאת למטה, בשולי הבגד. מן הצדדין, שתחת בתי הידיים. וכתב רמב"ן, וכן דעתנו, דכל בית הצוואר שלפניו, מקום קריעה הוא. שלא לפני בית הצוואר מכאן ומכאן, נקרא צדדין, ולא יצא.⁵³ ודעת רבי יהודה (במסכת שמחות ט"ח) שיצא. ופסקו כל הפוסקים כת"ק. אמנם כתבו רבינו פרץ, האגודה, כלבו, ומהר"י וייל, שנהגו העולם לקרוע למטה, כדעת רבי יהודה.⁵⁴ והשו"ע פסק כרמב"ן. והרמ"א כתב שנהגו להקל, כרבי יהודה. לקרוע בשולי הבגד, כשקורעין על שאר מתים שאינן מתאבלין עליהם.⁵⁵

שולחן ערוך

(יו"ד, הלכות קריעה, סימן שמ)

ב. מקום הקריעה, בכל מקום בבית הצוואר לפניו; אבל אם קרע לאחריו, (או בשולי הבגד) (טור) או מן הצדדין, לא יצא.

⁴⁶ יו"ד שמ, כג. מקורות: ריטב"א (כ"ו ב', ד"ה רבי יהודה בן בתירא).

⁴⁷ וסובר שרבי יהודה בן בתירא חולק על כל שלושת המקרים בברייתא.

⁴⁸ וסובר שרבי יהודה בן בתירא מסכים בשני המקרים ברישא. ורק אסיפא פליג. וזה לשון הרמב"ן: והראב"ד מחלק בדבר, דבזה אחר זה, מת אביו וקרע מת בנו לאחר שבעה והוסיף, יצא. ולא פליג רבי יהודה אלא אסיפא בקורע בבת אחת. וכתוב בהגהות מיימוניות (הו"ד בב"י) דלהראב"ד אם שמע על שניהם בבת אחת וקרע קרע אחד על שניהם, יצא בדיעבד.

⁴⁹ יו"ד שמ, כב. מקורות: רמב"ן (תורת האדם, עניין הקריעה, עמ' סא-סב. ושם הסכים לדברי רמב"ם). רא"ש (סי' עא). ראב"ד (הו"ד ברמב"ן ורא"ש). מרדכי (סי' תתקכו). רמב"ם (הל' אבל, ח, ט-י).

⁵⁰ יו"ד שמ, כא. מקורות: רמב"ם (הל' אבל, ח, י). רא"ש (סי' עב). ריטב"א (כ"ו ב', ד"ה ת"ר).

⁵¹ בין באותו קרע עצמו, שמוסיף בו וקורע עוד טפח, או מרחיק ג' אצבעות וקורע טפח. טור (יו"ד שמ).

⁵² יו"ד שמ, כא.

⁵³ וכתב הב"י בבדק הבית, שנראה מדברי הרמב"ן שהקריעה צריכה להיות בבית הצוואר למעלה, ולא כמו שנוהגים העולם לקרוע בצדדי המלבוש כנגד החזה.

⁵⁴ אמנם תמחו על זה: רבינו פרץ נשאר בצ"ע על המנהג. וכן מהר"י וייל כתב, לא ידענא סמך לדבר וכו' שמא בהא נהגו כרבי יהודה וכו'.

⁵⁵ יו"ד שמ, ב. וכתב ב"י: ועכשיו לא נהגו לקרוע אלא למעלה, כרבנן. מקורות: רמב"ם (הל' אבל, ח, א). רמב"ן (תורת האדם, שער המיחוש, עניין הקריעה, עמ' ס). רבינו פרץ (בהגהות על סמ"ק, מצוה צז הגהה יב**). מהר"י וייל (חידושי דינין והלכות סי' י). האגודה (שבת, פרק האורג, אות קיט). כלבו (סי' קיד, ד"ה כל מי).

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

- הגה:** ויש אומרים שיוצא אם קורע בשולי הפגד, וכן נהגו להקל לקרע בשולי הפגד, (אלו מנהגים תמצא בסמ"ק ובמהרי"ו ובחדושי אגדה ובכל בו), כשקורעין על שאר מתים שאינן מתאבלין עליהם; אבל על המתים שהם קרוביו, ומתאבלים עליהם, אינו יוצא בקריעה זו וצריך לקרע בבית הצואר, וכן נהגו.
- ג. שעור קריעה, טפח. ואם קרע על מת, ובא להוסיף באותה קריעה על מת אחר, אם אחר ז', סגי בכל שהוא. ואם הוא בתוך ז', צריך טפח. ועל אביו ואמו, אפילו אחר ז', קורע עד שיגלה את לבו.
- כא. קרע על המת, ומת לו מת אחר תוך ז', קורע קרע אחר; לאחר ז', מוסיף על קרע הראשון כל שהוא. מת לו מת שלישי אחר ז' של שני, מוסיף עליו כל שהוא. וכן מוסיף והולך עד טבורו. הגיע לטבור, מרחיק ג' אצבעות, וקורע. נתמלא לפניו, מחזירו לאחוריו. נתמלא מלמעלה, הופכו למטה. נתמלא מכאן ומכאן, נעשה כמי שאין לו חלוק, שאינו קורע.
- כב. אמרו לו: מת אביו וקרע, ואחר שבעה מת בנו, והוסיף. מתאחה התחתון ולא העליון. אמרו לו: מת בנו, וקרע, ואחר ז' מת אביו, אינו מוסיף, אלא קורע קריעה אחרת, שאין אביו ואמו בתוספת.
- כג. מי שמתו לו שני מתים כאחד, או שבאה לו שמועה משנים כאחד, קורע קריעה אחת על שניהם. קרע, ואחר כך מת לו מת אחר (תוך שבעה) (טור), קורע קרע בפני עצמו, בין באותו קרע עצמו שמוסיף בו וקורע עוד טפח, או מרחיק ג' אצבעות וקורע טפח. לאחר ז', מוסיף על קרע ראשון כל שהוא. מת אביו או אמו ואחד משאר קרוביו, קורע תחלה על אביו או על אמו עד לבו, ומרחיק שלש אצבעות, וקורע טפח על המת האחר. מת אביו, וקרע, ואחר ז' מת אחד מהקרובים, מוסיף על קרע הראשון, ותחתון מתאחה ועליון אינו מתאחה. מת אחד מהקרובים, וקרע, ואחר כך מת אביו או אמו, בין בתוך ז' בין לאחר ז', מרחיק ג' אצבעות וקורע מן הצד בשפת הפגד, שהרי צריך להבדיל קמי שפה, וקורע עד שמגיע ללב. מתו אביו ואמו כאחד, קורע קרע אחד על שניהם.

אופנים בהם אין קורעים

- (כ"ו ב') **תנו רבנן:** היוצא בבגד קרוע (קודם לכן) לפני המת, הרי זה גוזל את המתים ואת החיים (שמרמה את כולם, שמראה להם שקרע על המת).
- (המשך הברייתא): רשב"ג אומר: האומר לחבירו השאילני חלוקך ואלך ואבקר את אבא שהוא חולה, והלך ומצאו שמת, קורע ומאחו, וכשיבוא לביתו מחזיר לו חלוקו ונותן לו דמי קרעו. ואם לא הודיעו (שהולך לבקר את אביו), הרי זה לא יגע בו.
- תנו רבנן:** חולה שמת לו מת, אין מודיעין אותו שמת, שמא תטרף דעתו עליו. ואין מקרעין בפניו. ומשתקין את הנשים מפניו. ומקרעין לקטן (כשנפטר אחד מקרוביו), מפני עגמת נפש (כדי שיבכו הרואים). וקורעין על חמיו ועל חמותו מפני כבוד אשתו.⁵⁶

⁵⁶. מימרא דרב פפא, דאבל לא יניח תינוק בתוך חיקו, מובאת להלן, בסוף המסכת, כ"ח ב', הנהגות אבלות.

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

נתיבי הלכה - הדף היומי

השתלשלות ההלכה מהדף
עד השולחן ערוך

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

שיטות הראשונים

הקורע בשבת והקורע בחלוק גזול: בפרק האורג (שבת ק"ה ב') תניא הקורע בחמתו ובאבלו על מתו אף על פי שחלל את השבת יצא ידי קריעה. ומקשינן עלה בירושלמי (שבת פרק יג, הלכה ג) בעון קומי ר' יוסי: לא כן א"ר יוחנן בשם רבי שמעון בן יהוצדק, מצה גזולה אין אדם יוצא בה ידי חובתו בפסח⁵⁷! ופריק, אמר לון: תמן גופה עבירה, ברם הכא הוא עבר עבירה. כך אנו אומרים הוציא מצה מרה"י לרה"ר, אינו יוצא בה ידי חובתו בפסח⁵⁸! וכתב רמב"ן דשמעינן מינה שאם קרע בחלוק הגזול, אינו יוצא ידי קריעה. וכן פסק השו"ע⁵⁹.

בגד שחם עליו לקרעו ורוצה להחליף לבגד אחר: כתב מהרי"ל דרשאי להמתין מלקרוע, עד שיחליף לבגד אחר⁶⁰.

דין חינוך באבלות לקטן: מבואר מדברי גאונים וראשונים שאין דין חינוך באבלות לקטנים. וכתב הרמב"ן, דהא דמקרינן לקטן, דווקא מפני עגמת נפש. הא שלא מפני עגמת נפש, לא, דאם כן נמצאת אבילות נוהגת בקטן. ורי"ף גיאת כתב, שאם הגיע לחינוך, קורע על קרוביו כשאר מצוות שמחנכין אותו. והשו"ע פסק כגאונים וראשונים שאין חינוך לאבלות⁶¹.

שולחן ערוך

(יו"ד, הלכות קריעה, סימן שמ)

כז. קטן שמת לו מת, מקריעין לו.

כט. הקורע בחלוק גזול, לא יצא ידי קריעה.

לג. ההולך בבגד קרוע לפני המת, שמרצה עצמו שקרע, ולא קרע, הרי זה גוזל את החיים ואת המתים.

לד. האומר לחברו: השאילני חלוקה שאבקר את אבא שהוא חולה, והלך ומצאו שמת, קורעו, ומאחרו ומחזיר לו חלוקו, ומשלים לו דמי קרעו. ואם לא הודיעו, הרי זה לא יגע בו.

⁵⁷. אף קריעה זו שקרע בשבת, מצוה הבאה בעבירה היא!

⁵⁸. כלומר לא דמי למצה גזולה, דהתם גוף המצוה, שהיא המצה, היא עבירה שהיא גזולה. אבל הכא גוף החלוק אינו עבירה, אף על פי שהמעשה שהוא עשה בו הוא עבירה, לא מיקרי מצוה הבאה בעבירה. כי היכי דמוציא מצה מרשות היחיד לרשות הרבים, אע"פ שעבר עבירה יוצא בה ידי חובתו בפסח, לפי שהיא עצמה אינה עבירה. ב"י.

⁵⁹. יו"ד שמ, כט. מקורות: רמב"ן (תורת האדם, שער הסוף, עניין הקריעה, בסופו, עמ' סו).

⁶⁰. והביא ראיה מסוגיין, השואל חלוק מחבירו כו' ומסיק עלה הרי זה לא יגע בו, ואמאי לא יגע בו אם הוא רוצה לשלם לו כל חלוקו, לשלם ולקנות לו חדש, ומאי טעמא לא יתחייב לקרעו ולשלמו? אלא ודאי אי קרע יצטרך לשלם לו מחדש והוא חס על זה, ולהכי לא יקרע עד שיזדמן לו טליתו. וכן פסקו כדבריו החיד"א (ברכי יוסף יו"ד שמ, לד, סעי' יא), וחכמת אדם (שער השמחה, כלל קנב, סעי' ו). מקורות: מהרי"ל (שו"ת סי' קצח).

⁶¹. יו"ד שצוג, יו"ד שפדה, וכן מבואר ב'דגול מרובה' (לבעל הנודע ביהודה, סי' שמ, הל' קריעה), וב'שירי ברכה' למרן החיד"א (סי' שמ, ס"ק טז, דין ז"ך), ו'חזון עובדיה' (ח"ב, עמ' רפד, סעי' ו). ושו"ת 'ביע אומר' (ח"ז, יו"ד, סי' כט). וכן ר' 'מנחת אשר' (מועדים, צומות, סי' מב). עיי"ש. מקורות: גאונים (תשובות, גאונים קדמונים, סי' לה). הרוקח (הל' אבלות, סי' שיד, ד"ה אין קוברין). מהר"ם מרוטנבורג (שו"ת, דפוס פראג, סי' תלז). הגהות מיימוניות (הל' אבל ה, טז, אות מ). מרדכי (מור"ק סי' תתע). רי"ף גיאת (הו"ד ברמב"ן). רמב"ן (שער המיחוש, ענין הקריעה, עמ' סג).